

БЪРЗО АВТОМАТИЗИРАНО НАЗОВАВАНЕ ПРИ ДЕЦА ОТ 4- ДО 7-ГОДИШНА ВЪЗРАСТ

Катерина Щерева*

Скоростта на назоваване представлява комплексна интеграция на много процеси, свързани с познавателната, възприятната и лингвистичната сфера. Бързото автоматизирано назоваване (БАН) е способността бързо да се възстанови образът на представен обект и да се изговори наименованието му. В научните среди нараства съгласието относно факта, че БАН е различно с нарастване на хронологичната възраст и е свързано със способността за четене. В статията са представени собствени изследвания на скоростта на назоваване на 137 деца от 4- до 7-годишна възраст. Разкрива се, че при децата между 4- и 7-годишна възраст скоростта на назоваване на цветове и предмети не се различава съществено; потвърждава се становището, че БАН нараства с хронологичната възраст и се открояват 13 % от изследваните деца с определено ниски резултати по отношение на тази способност. Не се установяват доказателства относно предположението, че нивото на БАН при момчетата е по-високо в сравнение с това при момчетата.

Въведение в проблема

Скоростта на назоваване представлява комплексна интеграция на много процеси, свързани с познавателната, възприятната и лингвистичната сфера (Denckla, Cutting, 1999). Бързото автоматизирано назоваване (БАН) е способността бързо да се възстанови образът на представен обект и да се изговори наименованието му. Назоваващата скорост типично се определя чрез Тест за бързо автоматизирано назоваване (Rapid Automatic Naming Test, RAN; Denckla & Rudel, 1976 – по Runge, T., Watkins, M., 2006), който изисква да се назоват основните цветове, нарисувани обекти, цифри и букви (Wagner & Torgesen, 1987, Manis, 1999).

* Катерина Щерева – магистър логопед и хоноруван асистент в СУ „Св. Климент Охридски“. Адрес за контакти: katerinashtereva@abv.bg

Най-напред концепцията за БАН е въведена от Geschwind и Fusillo (1966 – по Samwel, C. S., 2006), които изпробват способността за назоваване на цветове при възрастни след инсулт, страдащи от алексия без аграфия. Тези пациенти не са могли да назоват цветовете, въпреки нормалното цветно съотнасяне и липсата на далтонизъм. Авторите заключават, че пациентите с тези лезии имат достъп до визуалните и кинестетични представителства на говорните думи, въпреки факта, че не могат да четат. Това откритие довежда Denckla и Rudel (1972 – по Runge, T., Watkins, M., 2006) до мисълта да проверят назоваването на цветове при деца в първо ниво на училище с неуспех в четенето. Авторите установяват, че макар децата да знаят наименованията на цветовете, те по-бавно възстановяват в паметта си имената им и са по-бавни в скоростта на назоваване. Предположението, което правят авторите, е, че трудностите в назоваването са свързани по някакъв начин с проблемите на децата при четене. По-късно Denckla и Rudel (1976 – по McCartney, R. E., 2008) разработват три допълнителни теста: бързо назоваване на цифри, букви и предмети. Както при назоваването на цветове, аналогично се доказва, че грешките при новите стимули са дори по-показателни, отколкото грешките в първоначалния тест.

Още от ранните разработки по тази тема, има исторически и методологичен дебат, центриран около това дали измерването на БАН трябва да се реализира от стимули представени *в непрекъснат формат или в дискретен формат*, където всеки стимул е изложен поотделно. Wolf (1991 – по Samwel, C. S., 2006) установява, че използването на единичен формат е по-чиста мярка за измерване на БАН, тъй като използването му елиминира процесите на фиксиране и проследяване, както и изискванията, свързани с нивото на двигателни умения, включени в непрекъснатата версия на изследването. Поддръжниците на непрекъснатата версия твърдят, че самата природа на този формат, включително фиксиране, проследяване и изискванията по отношение на очните движения, прави БАН толкова точен и категоричен индикатор по отношение на превенцията на дислексия (Misra, Katzir, Wolf, Poldrack, 2004 – по McCartney, R. E., 2008; Wolf, Bowers, Biddle, 2000). Освен това, изследователите предполагат, че непрекъснатият формат поставя повече изисквания пред изследваните лица, отколкото единичния формат (Denckla, Cutting, 1999). В областта на логопедичните изследвания и проблемите, свързани със СНЧ (специфично нарушение на четенето), се предпочита използването на непрекъснатия формат.

Бързо автоматизирано назоваване, фонологично познание и четене

Обект на дискусия в областта на теоретичното моделиране в психолингвистиката и логопедията е *отношението между БАН и фонологичните дефицити*. Съществува дебат, относно това дали БАН има ясен принос за способността за четене и дали е отделен от другите познавателни и езикови индикатори като фонологична осведоменост (терминът се отнася до общото възприятие на звуковете на речта и разграничаването им от тяхно-